

"kuuka minä olen?" tai "keitä minä olen?" fani voi vastata, että minä olen se, joka erottuu kaikesta muusta pitämällä barokista, mutta ei rokista; tai minä kuulun "meihin", jotka pitävät maailmassa tärkeänä asiana teknoa, välijä vaatteita, tagien tekemistä, skeittamista jne.

Vaaran mahdollisuutena faniudessa on nähdäkseni se, että se voi tuoda urbaaniin massayhteiskuntaan heimoajattelun, jossa "ihmisiä" olemme vain me ja muita taas voi kohdella epäihmisinä miten huvittaa.

Empowerment eli kyky tuntea hallitsevansa omaa elämänsä on Grossbergin mukaan tullut yhä tärkeämmäksi maailmassa, jossa pessimismi on muuttunut arkijärjeksi, samalla kun ihmiset yhä yleisemmin tuntevat itsensä kyvyttömiksi välittämään mistään. Johonkin panostaminen auttaa ihmisiä pitämään puolensa uusiatuskun, pessimismin, turhautumisen, vieraantumisen, pelon ja ikävystymisen muotoja vastaan. (s. 50-51).

Kaiken kaikkiaan Vastapaino on tehnyt jälleen kulttuuriteon lisätessään tämän teoksen suomenkielisen tietokirjallisuuden joukkoon. Kääntäjät ovat menestyksellisesti onnistuneet tulkitsemaan Grossbergin kryptisen ilmaisutavan kielellemme. Grossbergin työn pahin puoli onkin siinä, että hän ei raski antaa esimerkkejä, vaan pyrkii loputtomiin abstraktia ja outoa teoreettista koneistoaan. Tätä vikaa olen itse pyrkinyt tässä paikkaamaan esimerkkejä viljelemällä.

Erkki Karvonen

Sananvapauden takapiru ja kaikkien kaveri

LAGERCRANTZ, Olof. Vuosi kuusikymmentluvulla. Suom. Timo Hämäläinen. WSOY, Porvoo- Helsinki- Juva 1994. 266 s. LAGERCRANTZ, Olof. Ett år på sextiotalet. Wahlström & Wstrand, Borås 1990. 250 s.

Olof Lagercrantz (s. 1911) oli ruotsalaisen valtalehden *Dagens Nyheterin* kulttuuritoimituksen päällikkö 1951- 59 ja lehden toinen päätoimittaja 1960- 75. Viime vuonna suomennetuissa muistelmissaan hän kuvaa journalistintyötään ja DN:n sisäisiä valtaisteluita lähinnä vuosilta 1967- 68, jolloin — kirjan suomalaisen painoksen takakanen mukaan — "maailmalla ja lehdessä kuohui".

Sananvapaus kohtalona

Lagercrantz aloitti journalistinuransa 1939- 40 Rovaniemellä, ruotsalaisten Suomen talvisotaan lähettämien vapaaehtoisjoukkojen lehden *Den Frivillige* päätoimittajana. Jo tuolloin hän törmäsi sanan ja journalistisen vapauden ongelmiin, joista myöhemmin tuli Lagercrantzille eräänlainen kohtalo.

Ero Mannerheimin päiväkäskyjen ja sodan todellisuuden välillä ei voinut olla näkymättä kriittisen nuoren runoilijan ja toimittajan silmiin. Palattuaan Ruotsiin Lagercrantz sai lähdon *Dagens Nyheterin* avustajan paikalta, vaikka oli ounastellut itsestään lehden vakituista runoarvostelijaa. Syy oli *Den Frivilligen* talvisodan rauhan jälkeen julkaistu surureunainen numero, jossa ankarasti kritisoitiin Ruotsin istuvaa kokoomushallitusta.

Kun DN:n seuraava päätoimittaja, legendaarinen yliopistomies ja poliitikko Herbert Tingsten 1951 soitti Lagercrantzille ja tarjosi kulttuuriosaston päällikön paikkaa, tämä harkitsi pitkään vapautensa hintaa. Seuraa-

van 25 vuoden aikana Lagercrantz sopeutui DN:n organisaatioon niin hyvin, että tunsikin "verenkiertonsa ja hemojärjestelmänsä" kytkeytyvän lehteen. Monet, eivät vähiten taiteilijat, pitivät häntä lehtineen jopa pahimpana uhkana sananvapaudelle koko Ruotsin maassa.

Kulttuuriosastojen historiasta kiinnostuneelle Lagercrantzin kirja on aarreaitta. Kriitikoiden ja taiteilijoiden ikuisilta vaikuttavilta arvovaltataistot, epätoivoisten kirjallijoiden itsemurhaukukset ja moraalisesti närkästyneiden piispojen painostuskäynnit 50-luvun Ruotsissa ovat lähes huvittavan samankaltaisia kuin suomalaislehtien kulttuuritoimituksissa samaan aikaan.

Luonteeltaan Lagercrantz on sovittelija ja taitava diplomaatti, joka mahdollisimman pitkään pyrki tulemaan toimeen kaikkien kanssa. "Hän on hyvä (pitkäaikainen jne.) ystäväni", on kautta kirjan toistuva lause, joka kattaa Ruotsin kulttuuri- ja kirjallisuuselämän lähes kaikki tunnetut hahmot. Tai, harvemmin: "Hän oli kerran ystäväni."

Sovittelutaitonsa vuoksi Lagercrantz oli suosittu todistaja ja takapiru sananvapauskiistoissa myös maan rajojen ulkopuolella. 50-luvulla hän puolusti norjalaisista Agnar Mykleä Punaisen rubiinin takavarikko-oikeudenkäynnissä, 60-luvulla Suomessa Hannu Salamaa.

Unohtumaton on kirjan kuvaus siitä, kuinka Lagercrantz Juhannustanssit-prosessin aikana esitteli helsinkiläisravintolan miestenhuoneessa esitteli toisilleen Hannu Salaman ja pääsyyttäjän, oikeusministeri J.O. Söderhjelmin. Miehet eivät sitä ennen tunteet, mutta mielistyivät niin, että Lagercrantzilla oli vaikeuksia erottaa innokkaat uudet ystävykset toisistaan.

Vaiikoivaa kerrontaa

Tutkijan kannalta Lagercrantzin muistoihin pätee kyllä tuttu sääntö, jonka mukaan kaikkiin omaeläkertoihin — niitähän muistemat ovat — tulee suhtautua kuin kertomuksiin, narraatioihin. Ei dokumenttina eletystä elämästä, vaan konstruktiona siitä, missä valossa kertoja itse haluaisi elämänsä ja toimintansa muistettavan.

Ei Lagercrantz varmaan tietoisesti kausitele omaa rooliaan sananvapausodissa. Hyvän toimittajan tavoin hän vain valikoi sanottavansa. Esimerkki: hän omistaa kokonaisen luvun kohulle, jonka kirjailija Peter Weissin elokuussa 1966 julkaistu DN:n kulttuuri-osaston pääartikkeli *Vietnam* sai aikaan.

Weiss rinnasti tekstissään natsismin ja USA:n Vietnamin sodassa harjoittamat julmuudet. Dagens Nyheter taas oli Tingsterin ajoista asti tunnettu ”vahvana linnoituksena” ystävällisissä Yhdysvaltain- suhteissaan.

Lagercrantz, tuolloin lehden toinen päätoimittaja, puolusti Weissia yhtä järkähtämättä. DN:n hallituksen puheenjohtaja Kaj Bonnier piti Weissia kommunistina ja vaati lehteä sanoutumaan irti tämän mielipiteistä. Lagercrantz ei suostunut.

Kenties hänen ryhtinsä oli esikuvana Uuden Suomen nuorelle, myös kommunistiksi(!) epäillylle Pekka Tarkalle, kun tämä 1967 siirtyi US:n kulttuuritoimituksesta Helsingin Sanomiin kovan julkisen kohun saattamana. Vietnam- asialla oli Suomessa akateemikko Georg Henrik von Wright, jonka Yhdysvaltain- kritiikkiä US:n päätoimittaja Pentti Poukka ei julkaissut. HS:n sisarlehteään DN:aa astetta liberaalimpaa linjaa — ainakin 60- luvulla — ehkä kuvaa, että Helsingin Sanomat julkaisi.

Se, mitä Lagercrantz ei kerro, on, että hän 1971 päätoimittajana itse torjui ystävänsä Weissin toisen artikkelin, tällä kertaa otsikoituaan *Laos! Ord och Bild* -lehden hylättyjen kirjoitusten teemanumerossa Lagercrantz perusteli päätöstään sillä, että DN oli arvostellut USA:n Indokiinan- politiikkaa niin kauan, että Weissin artikkeli oli ”turhaa ylijäämää”.

Jotain oli muuttunut viidessä vuodessa: DN, Lagercrantz, varmaan myös Peter Weiss. Lagercrantz myönsi itse, että ”autoritaarinen lain ja järjestyksen linja” oli 1960- ja 70- luvun vaihteessa saanut sijaa ruotsalaisissa tiedotusvälineissä, mutta lehden omat arvostukset ”luonnollisesti määräävät mitä julkaistaan”. Weissin hylkäämisen perusteista vahvin oli silti ”tekstin taso”.

Episodin tekee maininnan arvoiseksi se, että 70- luvun alkuvuosina kulttuurikritiikin

vapausasteet kiristyivät yleisemminkin, eivät vain DN:n kulttuuri-osastossa.

Ikävä kyllä Lagercrantzin sukulointi 60- luvun ja 80- luvun lopun välillä ei kuitenkaan tarjoa aineksia sananvapauden ”aaltojen” tarkasteluun historiallisessa perspektiivissä.

Huonoa suomea toiseen potenssiin

Suomentaja Timo Hämäläinen on itsekin osallistunut kulttuurinintaman sananvapauskiistoihin. 1991 hän sai potkut Yleisradiosta esiinnyttyään päihtyneenä TV 1:n *Lukulamppu*- ohjelmassa. Hämäläisen oman tulkinnan mukaan YLE:n kärsivällisyys loppui, koska hän väitti ruudussa Leena Landerin kirjan *Tummien perhosten koti olevan ”helvetin huonoa suomea”*.

Jos Lander kirjoittaa huonoa suomea, Hämäläisen käännös on sitä toiseen potenssiin: kömpelöä, epäsuomalaista ja täynnä alkutekstistä perittyjä käännettyjä sanajärjestyksiä. Sääli, sillä Lagercrantzin ruotsi on toki ammattitoimittajan ja palkitun esseistin kieltä: tiivistä, selkeää ja siksi ilmaisuvoimaista.

Merja Minkkinen

Kylmän rauhan konfliktit journalismissa

CARLSSON, Jöran. *Omvärldskonflikter i journalistik och forskning — förutsättningar för en dialog. Padrigus avhandlingsserie. Göteborg 1995.*

Sekä journalistina että tutkijana toiminut Jöran Carlsson on tehnyt Göteborgin yliopistossa väitöskirjan aiheesta ”Omvärldskonflikter i journalistik och forskning”. Tutkimus

keskittyy siihen, millä tavalla kahden keskeisen ammattikunnan, journalistien ja konfliktitutkijoiden, vuorovaikutus tapahtuu maailman tämänhetkisten konfliktien hahmottamisessa.

Carlsson erittelee Ruotsin konfliktijournalismia ja - tutkimusta sekä yleiseltä kannalta, että tarkastelemalla seitsemän ruotsalaisen päivälehdien konfliktijournalismia. Lisäksi hän analysoi noin 600 konfliktia käsitellyttä artikkelia maan kahdessa suurimmassa päivälehdessä, Dagens Nyheterissä ja Göteborgs- Postenissa helmimaalisuussa 1994. Tutkimusaineistona ovat myös alan kokeneiden journalistien ja tutkijoiden haastattelut.

Aikaisemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että valtiokeskeinen anarkiamalli hallitsee yhä tiedotusvälineiden ulkomaan uutisten raportointia. Sen mukaan maailman geopoliittinen kartta perustuu valtioiden väliseen kilpailuun ja epäluotettavuuteen. Siksi tutkijan mukaan konfliktinhallintaa perustellaan jatkuvasti uhilla ja voimankäytöllä. Konfliktijournalismissa uutismuoto keskittyy avoimeen sodankäyntiin, mutta ei sitä ennakoiviin prosesseihin.

Tutkimus osoittaa, että yhteiskunnallisesta uutismateriaalista valtaosa käsittelee erilaisia konflikteja. Tyypillistä näille on kansainvälisten konfliktien näkeminen valtiokeskeisinä. Uutiset niiltä maailman alueilta, joita seurataan vähemmän, ovat suhteettomasti konfliktipainotteisia. Vain harvoja tietolähteitä selvitetään ja lukija saa harvoin laajaa taustainformaatiota konfliktin alkuperästä. Lisäksi konfliktiuutiset kohdistuvat jo avoimiksi taisteluksi kehittyneisiin konflikteihin.

Carlssonin mielestä journalisteilla on käytettävänään hyvin vähän sellaisia tietolähteitä, jotka asettaisivat valtiokeskeisen turvallisuuskäsitteen kyseenalaiseksi. Hän kysyy, mitä tietoja tutkimus vaihtoehtoisesta puolustuksesta, laajasta turvallisuuskäsitteestä ja konfliktinhallinnasta voisi antaa uutisjournalistille.

Tutkijan mielestä sekä journalistit että konfliktitutkijat pyrkivät selvittämään samankaltaisia ongelmia, mutta puhuvat eri kielillä ja kommunikoivat huonosti keske-